16/06/2022

Αναγόρευση της ΠτΔ σε Επίτιμη Διδάκτορα του ΕΚΠΑ

/ Επικαιρότητα

Η Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κατερίνα Σακελλαροπούλου αναγορεύθηκε σε ειδική τελετή σε Επίτιμη Διδάκτορα του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης της Σχολής Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Μετά την υποδοχή της από τις πρυτανικές αρχές, ακολούθησε η προσφώνηση του Πρύτανη του ΕΚΠΑ Μελέτιου-Αθανάσιου Δημόπουλου και η εκφώνηση του επαίνου για την τιμώμενη από τον καθηγητή του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης Αντώνιο Μακρυδημήτρη.

Ακολουθεί η αντιφώνηση της κυρίας Σακελλαροπούλου:

«Με ιδιαίτερη χαρά βρίσκομαι ανάμεσά σας, στη Μεγάλη Αίθουσα του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Του Πανεπιστημίου που υπήρξε η alma mater μου και από το οποίο διατηρώ τις πιο ζωντανές μου αναμνήσεις. Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης για την υψηλή τιμή που μου αποδίδει σήμερα.

Στην περίοδο των σπουδών μου, το Τμήμα Πολιτικών και Οικονομικών Επιστημών ήταν αναπόσπαστο κομμάτι της Νομικής Σχολής και οι φοιτητές του θεωρούνταν ουσιαστικά συμφοιτητές μας. Συνυπήρχαμε στα ίδια αμφιθέατρα, στο ίδιο κυλικείο, στα ίδια στέκια της οδού Σόλωνος. Η έδρα του πλέον έχει αλλάξει, αλλά οι δεσμοί μεταξύ των δύο Τμημάτων παραμένουν, έχω την αίσθηση, αμετάβλητοι.

Η στενή σχέση μεταξύ του Πολιτικού και της Νομικής δεν ήταν μόνον απόρροια της διοικητικής οργάνωσης, στο πλαίσιο μίας ενιαίας σχολής. Υπάρχουν βαθύτεροι λόγοι, κυρίως επιστημολογικοί, που ανάγονται στην εγγύτητα της πολιτικής και της νομικής επιστήμης. Ιδίως όσοι ασχολούνται με το δημόσιο, αλλά και το διεθνές και ευρωπαϊκό δίκαιο, αντιλαμβάνονται τα όρια του γνωστικού τους αντικειμένου και την ανάγκη της διεπιστημονικής προσέγγισης. Στο διοικητικό δίκαιο υπάρχει η διοικητική επιστήμη, στο συνταγματικό η πολιτική θεωρία/φιλοσοφία και η ιστορία των πολιτικών θεσμών, στο διεθνές δίκαιο οι διεθνές σχέσεις και ούτω καθεξής.

Η πολιτική επιστήμη συμπληρώνει και εμπλουτίζει τη νομική ανάλυση, προσφέροντας σε εμάς τους νομικούς το εξωστρεφές βλέμμα στη ρευστή, δυναμική και διαρκώς μεταβαλλόμενη πολιτική πραγματικότητα, μέσα στην οποία καλούνται να εφαρμοστούν οι κανόνες δικαίου.

Η διάδραση του πραγματικού και του κανόνα δικαίου αποτελεί αντικείμενο αναλύσεων, διαφωνιών και προβληματισμού και έχει δώσει λαβή στη διατύπωση διαφόρων θεωριών ή και στη δημιουργία σχολών του δικαίου. Συχνά οι νομικοί αναγκάζονται να προσφύγουν στα διδάγματα της πολιτικής επιστήμης, προκειμένου να συλλάβουν την ευρύτερη εικόνα των σχέσεων μεταξύ των θεσμών, κανόνων και οργάνων ή για να σχηματίσουν πληρέστερη άποψη για τη λειτουργία των συνταγματικών διατάξεων, όπως και του ίδιου του πολιτεύματος.

Στην ανάλυση των δικαστικών αποφάσεων, που καταλαμβάνει μεγάλο κομμάτι της νομικής επιστήμης, η πολιτική επιστήμη προσφέρει πολύτιμες προσεγγίσεις. Η πολιτική ανάγνωση του ρόλου της δικαστικής εξουσίας συλλαμβάνει ενίοτε την

πιο ρεαλιστική εικόνα ως προς τη διαδικασία εφαρμογής των κανόνων δικαίου.

Υπάρχει όμως ο κίνδυνος να καταλήξει στον άκρατο εμπειρισμό και την υποτίμηση του νομικού φαινομένου ως αυτόνομης κανονιστικής τάξης, στην υπέρμετρη πολιτικοποίηση του δικαστικού λόγου και την αναγωγή του σε ιδεολογικές και μόνο κατευθύνσεις. Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, για παράδειγμα, η τάση αυτή καταλαμβάνει το Supreme Court και την επιλογή των μελών του, που προσλαμβάνεται ως μια κατά κύριο λόγο κομματική υπόθεση.

Η δικαστική λειτουργία δεν περιορίζεται στη μηχανική εφαρμογή των κανόνων δικαίου, ούτε είναι αποκομμένη από την πραγματικότητα. Αποστολή του δικαστή, πέρα από την επίλυση των διαφορών που τίθενται ενώπιόν του, είναι και η μετουσίωση γενικών και αφηρημένων εννοιών, αρχών και κανόνων σε αυτό που η ιταλική θεωρία έχει αποκαλέσει “ζωντανό” ή νομολογιακό δίκαιο, δηλαδή σε κανόνες που εφαρμόζονται στην πράξη, σε συγκεκριμένες συνθήκες και περιστάσεις.

Αυτό ωστόσο δεν σημαίνει ότι ο δικαστής μπορεί να δρα αυθαίρετα και ανεξέλεγκτα σύμφωνα με τις προσωπικές του, πολιτικές ή άλλες προτιμήσεις. Με γνώμονα την ανεξαρτησία και την αμεροληψία που οφείλει σύμφωνα με το Σύνταγμα να επιδεικνύει κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του και εμφορούμενος από αυτό που μπορεί να αποκληθεί ως ήθος του δικαστικού αυτοπεριορισμού, ο δικαστής πρέπει να παραμένει μέσα στα συνταγματικά όρια της δικαστικής εξουσίας.

Να προβαίνει στην ερμηνεία των κανόνων, ακόμη και δυναμική, όπου χρειάζεται, αλλά όχι στη δημιουργία τους. Να ελέγχει κατά πόσον οι αποφάσεις του νομοθέτη συμμορφώνονται με το Σύνταγμα, αλλά να σέβεται, παράλληλα, τις δημοκρατικές διαδικασίες και τη διάκριση των εξουσιών. Χρέος του αποτελεί η οριοθέτηση της πολιτικής, όχι η άσκησή της.

Στα φιλελεύθερα δημοκρατικά καθεστώτα, στα οποία κατοχυρώνεται η υπεροχή του κράτους δικαίου και ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων αποτελεί πλέον αναπόσπαστο στοιχείο, ο δικαστής κατέχει κομβική θέση.

Καλείται να αναλάβει έναν ολοένα πιο ενεργό ρόλο στην υπεράσπιση του Συντάγματος και των θεμελιωδών αρχών και αξιών του πολιτεύματος, ειδικά στις δύσκολες συνθήκες του καιρού μας. Σε μια περίοδο, κατά την οποία η δημοκρατία βρίσκεται ενώπιον πολλαπλών προκλήσεων, όπως η οικονομική κρίση και η πανδημία, ο δικαστής γίνεται αντικείμενο κριτικής, ακόμη και ευθείας στοχοποίησης. Διαθέτει όμως δημοκρατική νομιμοποίηση εκ του Συντάγματος, ως

βασικός εγγυητής του, και με τις αποφάσεις του αναδεικνύεται σε ασπίδα και πυλώνα της δημοκρατίας.

Μεγάλη απειλή για τη φιλελεύθερη δημοκρατία αποτελούν και τα κάθε είδους αυταρχικά καθεστώτα, που διεκδικούν την εδραίωσή τους στο διεθνές προσκήνιο, ακόμη και στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως δήθεν εναλλακτικές επιλογές.

Η απρόκλητη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία δεν αμφισβητεί μόνο την ανεξαρτησία και την κυριαρχία της. Πίσω από τα εγκλήματα πολέμου κρύβεται η ολομέτωπη επίθεση στη φιλελεύθερη δημοκρατία και τις ευρωπαϊκές αξίες, ο αυταρχικός αναθεωρητισμός και η πρόθεση να ανατραπεί η μεταπολεμική ισορροπία.

Η ρωσική επιδρομή έχει ευρύτερη στόχευση και ιδεολογική στράτευση και δεν αφορά μόνο τους ηρωικούς Ουκρανούς, οι οποίοι καταβάλλουν, με απαράμιλλη αυταπάρνηση, το πιο βαρύ τίμημα για την ελευθερία και την ειρήνη όλων μας.

Ρόλος του δικαστή είναι επίσης να διασφαλίζει τη συμμόρφωση του κράτους απέναντι σε δεσμεύσεις που το ίδιο έχει αναλάβει, είτε πρόκειται για διεθνείς συνθήκες, ιδίως αυτές που κατοχυρώνουν ανθρώπινα δικαιώματα, είτε στο πλαίσιο του ενωσιακού δικαίου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η επείγουσα ανάγκη αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης. Δεν είναι τυχαίο εξάλλου ότι έχει εισαχθεί στη σχετική συζήτηση και ο καινοφανής όρος της πλανητικής “κλιματικής νομολογίας” (climate litigation).

Σε πολλές έννομες τάξεις, μεταξύ των οποίων και αρκετές ευρωπαϊκές, όπως η Γαλλία, η Ολλανδία και η Γερμανία, τα δικαστήρια έχουν τον τελευταίο καιρό επανειλημμένα ελέγξει την τήρηση εκ μέρους της κυβέρνησης ή του εθνικού νομοθέτη των διεθνών δεσμεύσεων που έχουν αναλάβει για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Στην κατεύθυνση αυτή, έχουν κρίνει μάλιστα ανεπαρκείς τις σχετικές προσπάθειες των εθνικών οργάνων και έχουν ακυρώσει νόμους ως αντισυνταγματικούς ή έχουν επιβάλει αυστηρά χρονοδιαγράμματα για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων.

Ο δικαστής καλείται να προστατεύσει, απέναντι στην απειλή της κλιματικής κρίσης, τη δημοκρατία και τις θεμελιώδεις ελευθερίες όχι μόνο ως ενεστώσες αξίες, αλλά και ως διαχρονικές, ως αξίες που εκτείνονται στο μέλλον και αφορούν και τις επόμενες γενιές.

Οι προκλήσεις αυτές δοκιμάζουν όχι μόνο τον δικαστή, αλλά και την ίδια τη σχέση του δικαίου με την πολιτική, δηλαδή τη συνοχή και τη δύναμη του Κράτους Δικαίου, ως θεμελιώδους πλαισίου άσκησης της δημοκρατικής εξουσίας. Ο

κανόνας δικαίου και η πολιτική απόφαση συνδέονται και αλληλεπιδρούν, αλλά δεν ταυτίζονται, ούτε πρέπει να συγχέονται, ειδικά από τα όργανα του δικαίου, όπως ο δικαστής, που αναλαμβάνουν να εγγυηθούν τα δικαιώματα όλων μας, όχι μόνο της πλειοψηφίας, αλλά και των μειοψηφιών.

Η έλλογη άσκηση της πολιτικής και ο έλεγχός της από τον δικαστή, με άξονα τη φρόνηση και τον πρακτικό λόγο, αποκτούν θεμελιώδη σημασία, ενόσω οι κοινές ευρωπαϊκές μας αξίες δοκιμάζονται, τα ιδανικά με τα οποία μεγαλώσαμε μετά τον Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο αμφισβητούνται και ο πλανήτης δείχνει να κινείται σε αβέβαιη κατεύθυνση.

Μέσα σε αυτή τη γενικευμένη επισφάλεια και την αναδιάταξη γεωπολιτικών συμφερόντων και συσχετισμών, δεν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε αυτές ακριβώς τις αξίες και τις αρχές που ήταν πάντα οδηγοί της χώρας μας και της Ευρώπης. Η